

3.2 Konflikten på Vestbredden og i Gaza

I juni 2024 ba Finansdepartementet om en redegjørelse for Etikkrådets arbeid med selskaper som har virksomhet knyttet til de okkuperte palestinske områdene. Etikkrådet gjorde rede for dette i et brev til departementet den 30. august. Brevet er tilgjengelig på Etikkrådets nettside (etikkradet.no).

I 2024 har en viktig del av Etikkrådets arbeid vært å ettergå selskapers virksomhet i tilknytning til Vestbredden og Gaza. Etikkrådet har både vurdert selskapers salg av våpen til Israel som brukes i Gaza, samt rollen til selskaper som bidrar til å opprettholde bosettingene og okkupasjonen av Vestbredden. Dette er separate forhold som kan rammes av ulike punkter i fondets etiske retningslinjer.

Selskapers salg av våpen som brukes i Gaza

De etiske retningslinjenes § 4 c omfatter selskapers salg av våpen til stater i væpnede konflikter som benytter våpnene på måter som utgjør alvorlige og systematiske brudd på folkerettens regler for stridighetene.

Da kriteriet ble innført, ble det fastlagt noen forutsetninger for anvendelsen:

Salget må være pågående eller nylig. Kriteriet er ikke ment å ramme SPUs investeringer i selskaper på grunnlag av våpensalg som skjedde for flere år siden.

Kriteriet gjelder salg av våpen fra et selskap til en krigførende stat, og vil i utgangspunktet ikke gjelde for våpen som overføres mellom stater.

Kriteriet gjelder våpentyper som særlig kan ramme sivile. Dette betyr at selskapers salg av f.eks. luftvernssystemer eller våpen som primært er ment brukt mot sjømål, ikke vil være omfattet. Salg av transportfly eller ulike typer kjøretøyer vil heller ikke rammes.

Retningslinjene tilsier med andre ord ikke at SPU skal utelukke selskaper som selger enhver form for våpen eller militært materiell til en stat, selv om denne staten bruker enkelte våpentyper i strid med folkerettens regler for stridigheter. Hvert tilfelle av våpensalg må vurderes for seg, opp mot retningslinjene og deres forarbeider.

Med utgangspunkt i data fra bl.a. det svenske fredsforskningsinstituttet SIPRI har Etikkrådet konkret vurdert 14 nylige våpenleveranser til Israel. Gjennomgangen viste at selskapene som solgte våpentyper som særlig kan ramme sivile, allerede er utelukket fra SPU.

Rådet har vært i kontakt med to våpenprodusenter, én tysk og én amerikansk. Disse hadde da ingen pågående leveranser av aktuelle våpentyper til Israel. Dersom det offentliggjøres nye avtaler om våpenleveranser, undersøker Etikkrådet om leveransen kan rammes av kriteriet.

Selskaper med virksomhet knyttet til Vestbredden

Etikkrådets utgangspunkt er at de israelske bosettingene på Vestbredden er ulovlige. Etter anbefaling fra Etikkrådet er til sammen ti selskaper så langt utelukket fra SPU på grunnlag av virksomhet der. De første selskapene som ble utelukket fra fondet på denne

bakgrunn, i 2009, var entreprenørselskaper som bygget israelske bosettinger, samt ett selskap som leverte overvåkningsutstyr til separasjonsbarrieren. Dette var den typen virksomhet som Etikkrådet da mente i størst grad understøttet den folkerettsstridige overføringen av israelske borgere til okkupert område og dermed kvalifiserte for utelukkelse fra fondet. Senere utelukkelse av selskaper fra SPU etter anbefaling fra Etikkrådet på bakgrunn av virksomhet på Vestbredden var i 2011, 2013, 2021 og i 2024.

En rekke selskaper i fondets portefølje vil på ulikt vis og i ulik grad kunne knyttes til Israels okkupasjon av Vestbredden, eksempelvis gjennom tjenester de leverer til myndighetene eller tilbyr i de israelske bosettingene, eller via produkter som anvendes til formål som er i strid med folkeretten. Over en halv million israelere bor i dag i bosettinger på Vestbredden og i Øst-Jerusalem. Alle former for varer og tjenester som tilbys i Israel, er i prinsippet tilgjengelig også for befolkningen i slike bosettinger. Et stort antall selskaper vil derfor kunne sies å ha en viss form for tilknytning til okkupasjonen av Vestbredden. Et anslag av hvor mange selskaper dette dreier seg om, er vanskelig å gi og vil avhenge av hvilken tilknytningsform som legges til grunn.

Det er et generelt prinsipp for anvendelsen av de etiske retningslinjene at terskelen for utelukkelse skal være høy. Dette var grundig drøftet da retningslinjene ble etablert, og er senere gjentatt i flere stortingsmeldinger om forvaltningen av SPU. Etikkrådet legger derfor til grunn at retningslinjene ikke er ment å føre til utelukkelse fra SPU av selskaper med enhver form for tilknytning til folkerettsbrudd, hverken på Vestbredden eller i andre konfliktområder. Et viktig moment i Etikkrådets vurdering er om selskapenes aktivitet har betydning for at folkerettsbruddet kan finne sted. Det må videre være sannsynlig at selskapenes aktivitet eller tilknytning som kan danne grunnlag for utelukkelse, vil vedvare. Rådet legger også vekt på om selskapenes bidrag er sporadiske eller om de har en permanent tilstedeværelse i det okkuperte området. I tillegg vurderer rådet om selskapene produserer og selger rent generiske produkter, eller om det er produkter eller tjenester som er spesielt tilpasset bruk i området. Det har også vært viktig for Etikkrådet å etablere en praksis som er konsistent med hvordan selskapers medvirkning til andre liknende normbrudd blir vurdert andre steder.

Det finnes ulike lister og oversikter over selskaper som kan knyttes til okkupasjonen av Vestbredden og de israelske bosettingene der. FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) har siden 2019 publisert en oversikt over selskaper med tilknytning til de israelske bosettingene. Initiativet *Don't Buy Into Occupation* har siden 2021 utgitt årlige rapporter om finansinstitusjoners investeringer i selskaper som knyttes til okkupasjonen, og den israelske organisasjonen *WhoProfits* publiserer en database med oversikt over flere hundre selskaper som på ulikt vis kan knyttes til okkupasjonen. Slike oversikter er nyttige som et utgangspunkt for Etikkrådets utredninger.

Etikkrådets arbeid går først og fremst ut på å klargjøre selskapenes forbindelse til normbruddene og vurdere om deres rolle kvalifiserer for utelukkelse. Rådet vurderte i 2024 om lag 65 selskaper i SPUs portefølje. Vi kontaktet 16 av selskapene, og møtte fire av dem. Selskapene har virksomhet innen:

- Energiforsyning
- Bygging av infrastruktur (vei, bane, telekommunikasjon)
- Produksjon av anleggsmaskiner og kjøretøy
- Bank og finans
- Turisme og reiseliv
- Overvåkning – og kontrollsystemer
- Utvinning av naturressurser
- Ulike former for næringsvirksomhet i bosettinger

De to selskapene som er anbefalt utelukket så langt som følge av denne gjennomgangen, leverer kritisk infrastruktur til bosettingene. Dette er selskaper som er til stede med egen virksomhet i bosettingene og leverer produkter og tjenester som er nødvendige for at bosettingene opprettholdes.

Det er to hovedgrunner til at Etikkrådet har kommet til at de fleste selskapene som er vurdert ikke skal utelukkes fra fondet:

I noen tilfeller har Etikkrådets undersøkelser og dialog med selskapene vist at deres virksomhet på Vestbredden har opphørt eller ikke har funnet sted, selv om de er oppført på oversikter over selskaper med virksomhet der. I et par tilfeller har selskaper opplyst at

de vil avslutte sin virksomhet i det okkuperte området. I slike saker har Etikkrådet valgt å se utviklingen an.

De fleste tilfellene hvor Etikkrådet ikke har anbefalt utelukkelse kan forklares med at rådet ikke anser at selskapenes virksomhet rammes av fondets etiske retningslinjer.

Etikkrådet vurderer selskapenes *medvirkning* til grove folkerettsbrudd på Vestbredden. Noen av selskapenes virksomhet har etter Etikkrådets vurdering liten betydning for at bruddet skal finne sted. Andre selskaper produserer generiske, masseproduserte produkter som selges i Israel, og som også blir brukt til forskjellige formål på Vestbredden. Her er det flere faktorer som har spilt inn i Etikkrådets vurdering. På den ene siden har det skjedd en normutvikling som har gitt økte forventninger til at selskaper tar ansvar for sine verdikjeder. På den annen side kan bruken av produkter være utenfor produsentens kontroll og forbindelsen mellom produkt og selskap vil dessuten kunne svekkes over tid. For eksempel hvis det er flere salgs- og distribusjonsledd fra produsent til sluttbruker, eller for produkter som kan brukes i mange år etter at de ble fremstilt, eller som også omsettes i annenhåndsmarkedet. Etikkrådets vurdering har til nå vært at det skal svært mye til for at en produsent av generiske produkter, som for eksempel anleggsmaskiner eller IT-utstyr, skal kunne utelukkes fra SPU fordi selskapets produkter blir brukt på Vestbredden. Dersom produkter er tett forbundet med normbrudd, eller skreddersys for å fungere til normbrudd på Vestbredden, vil Etikkrådet foreta en konkret vurdering av hver enkelt sak.

Noen eksempler på Etikkrådets vurderinger av selskapers virksomhet i tilknytning til Vestbredden som så langt ikke har ført til anbefaling om utelukkelse

Etikkrådet har tidligere anbefalt utelukkelse av entreprenørselskaper som bygger veianlegg og bosettinger på Vestbredden, men anser likevel ikke at produsenter av generiske materialer som brukes i byggingen, skal utelukkes. Forskjellen ligger bl.a. i at entreprenørselskapet yter en tilpasset tjeneste og selv er til stede i det okkuperte området. En produsent av

byggematerialer har en mindre grad av delaktighet i byggingen og kan i mindre grad kontrollere hvor deres produkter blir brukt. Det samme gjelder for produsenter av landbruksmaskiner, kunstgjødsel og vanningsanlegg som brukes i bosettingene.

Tilsvarende vurdering er også gjort for en rekke selskaper som bare kan knyttes til okkupasjonen av Vestbredden gjennom salg av generiske produkter som benyttes der: Selv om f.eks. israelsk politi og andre israelske myndigheter på Vestbredden benytter biler av et gitt fabrikat, anser ikke Etikkrådet at dette gir grunnlag for å utelukke den aktuelle bilprodusenten fra SPU. Også biler må i denne sammenheng anses som generiske produkter som selges og brukes over hele verden. Den samme vurderingen gjelder for eksempel produsenter av generisk elektronikk- og IT-utstyr. Etikkrådet vil imidlertid vurdere selskaper som leverer spesialtilpassede produkter og tjenester annerledes, slik som da rådet i 2009 anbefalte å utelukke et selskap som leverte spesielt utviklet overvåkningsutstyr til separasjonsbarrieren.

Etikkrådet har videre vurdert selskaper som selger anleggsmaskiner som entreprenørselskaper kan benytte til bygging av bosettinger på Vestbredden eller til riving av palestinske hjem. Også anleggsmaskiner er i utgangspunktet generiske produkter som kan brukes til en lang rekke formål i mange år etter at de er produsert, og det er et stort annenhåndsmarked for slike maskiner. I mange tilfeller vil det derfor være vanskelig å påvise et klart ansvarsforhold mellom produsenten og brukeren av anleggsmaskinene.

Etikkrådet har diskutert problemstillingen med flere produsenter av anleggsmaskiner. De har alle gitt uttrykk for at de i utgangspunktet ikke ønsker å medvirke til ulovlige handlinger, men at de har begrenset innflytelse over fremtidig bruk av sine produkter. Det er likevel en viss forskjell på hvilken tilnærming selskapene har til problemstillingen, og hvor langt deres policy og anstrengelser på området strekker seg. Når Etikkrådet har valgt å ikke anbefale å utelukke slike selskaper, skyldes dette først og fremst at det vanskelig å påvise et klart ansvarsforhold mellom produsenten og brukeren av anleggsmaskinene. Rådet er også bevisst

på å unngå å etablere en annen og strengere praksis for selskaper med virksomhet i Israel enn i andre land hvor det foregår beslektede folkerettsbrudd.

Videre har Etikkrådet vurdert selskaper som selger matvarer i bosettingene. Etter folkerettens regelverk skal grunnleggende behov som forsyning av mat og medisiner til alle sivile i et okkupert område ivaretas, uavhengig av okkupasjonens lovlighet. Det omfatter også okkupasjonsmaktens sivilbefolkning. Etikkrådet anser derfor at det å forsyne israelske bosettinger med matvarer ikke gir grunnlag for å utelukke selskaper fra SPU.

Etikkrådet har i tillegg vurdert selskaper i SPU med virksomhet innen turisme på Vestbredden. Dette gjelder både selskaper som arrangerer gruppereiser til det okkuperte området, og selskaper som formidler overnatting i bosettinger. Med hensyn til turoperatører, anser Etikkrådet at de aktuelle selskapene kun har en begrenset tilstedeværelse i området, og at virksomheten ikke i vesentlig grad kan sies å bidra til å opprettholde bosettingene eller okkupasjonen. Rådet har heller ikke funnet at nettbaserte tjenester som formidler overnatting i bosettingene, utgjør et så vesentlig bidrag til okkupasjonen at det faller inn under hva de etiske retningslinjene er ment å ramme.

Videreføring av arbeidet i 2025

En viktig del av Etikkrådets arbeid er utredning av selskaper med virksomhet tilknyttet konfliktområder. Etikkrådet vil derfor videreføre arbeidet med å undersøke selskapers tilknytning til Vestbredden. I tråd med etablert praksis legger Etikkrådet til grunn at selskaper som opererer i konfliktområder, må utvise særlig aktsomhet. Aktsomhetskravet skjerpes når normbruddene er mer alvorlige. Situasjonen er dynamisk ved at både SPUs portefølje av selskaper, disse selskapenes virksomhet og situasjonen i området stadig endrer seg. Over tid har det også vært en utvikling i normgrunnlaget som Etikkrådet tar hensyn til. Her, som ellers, vil Etikkrådet gjøre konkrete vurderinger av hvert enkelt selskaps tilknytning til de pågående normbruddene og risiko for å bidra til framtidige normbrudd, og vurdere dette opp mot SPUs etiske retningslinjer.